

18 травня – День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу.

18 травня 1944 року розпочалася операція з депортації кримських татар. У цей день вшановують пам'ять жертв цього злочину (під час головної хвилі депортації 18-20 травня було виселено 180 014 осіб), а також відзначають його як День боротьби за права кримськотатарського народу. Український інститут національної пам'яті підготував матеріали та архівні фото, присвячені цій темі.

Кримські татари в місцях спецпоселень після депортації в 1944 році. Архівні фото за посиланням <http://www.memory.gov.ua/news/krimski-tatari-v-mistsyakh-spetsposelen-pislya-deportatsii-v-1944-rotsi>.

11 травня 1944 року було прийнято цілком таємну постанову Державного комітету оборони № 5859сс «Про кримських татар». У ній наводилися претензії до кримськотатарського населення – начебто масове зрадництво та масовий колабораціонізм, які стали обґрунтуванням депортації. Насправді жодних доказів «масового дезертирства» кримських татар не існує, а абсолютна більшість колабораціоністів загинула в боях чи була засуджена в індивідуальному порядку.

Депортація кримськотатарського населення розпочалася о 3-й годині ранку 18 травня 1944 року і завершилася в основному 20 травня. До операції було залучено 32 тис. співробітників НКВС. Депортованим давалося на збори від кількох хвилин до півгодини, дозволялося брати з собою особисті речі, посуд, побутовий інвентар та провізію в розрахунок до 500 кг на родину. У реальності ж вдавалося зібрати в середньому 20-30 кг речей та продуктів, абсолютна більшість майна залишалася і була конфіскована державою. Зафіксовано численні випадки мародерства. Протягом 2 днів кримських татар звозили машинами до залізничних станцій Бахчисарая, Джанкою та Сімферополя, звідки ешелонами відправляли на схід.

Під час головної хвилі депортації (18-20 травня) виселено 180 014 осіб, для перевезення яких було використано 67 ешелонів. Крім того, 6 тис. мобілізованих військкоматами протягом квітня-травня кримськотатарських юнаків окремо відправлено на наряди Головного управління формування резервів до Гур'єва (Атирау, Казахстан), Куйбишева та Рибінська, а ще 5 тис.

кримських татар заслано на роботи до таборів тресту «Московуголь». Разом вигнано з Криму за перші два дні 191 044 осіб. Окремо 5989 чоловік, звинувачених у співпраці з німцями, та іншого «антирадянського елементу» заарештовано під час депортації. Вони потрапили до ГУЛАГу і в подальшому не враховувалися в загальних зведеннях про вигнанців.

Під час червневих депортацій болгар, вірмен, греків та «іноземних підданих» було додатково виселено 3141 кримського татарина, яким пощастило врятуватися в травні. Таким чином, загальна кількість вигнаного з Криму корінного народу склала: 183 тис. осіб - на загальне спецпоселення, 6 тис. - у табори управління резервів, 6 тис. - до ГУЛАГу, 5 тис. спецконтингенту для Московського вугільного тресту, а разом 200 тисяч осіб. Серед дорослих спецпоселенців знаходилося також росіяни, українці, цигани, караїми та представники інших національностей (2882 особи), яких було виселено через приналежність до змішаних шлюбів.

Відразу після перемоги над нацизмом розпочалася тотальна демобілізація кримських татар з лав радянської армії. Протягом 1945-1946 рр. в трудові табори Сибіру та Уралу було направлено 8995 військовослужбовців, яким лише через кілька років дозволили возз'єднатися із родинами на засланні. Така сама доля спіткала і відзначених воїнів – навіть двічі Герою Радянського Союзу Амет-Хану Султану не дозволили повернутися до Криму. В усіх спецпоселенців-військових вилучалися військові квитки, їм заборонялося носити зброю. При цьому старші офіцери залишалися на службі, тоді як старші офіцери-політпрацівники та співробітники карних органів відправлялися на спецпоселення.

Постановою радянського уряду від 8 січня 1945 р. «Про правовий статус спецпоселенців» відзначалося, що спецпоселенці користуються всіма правами громадян СРСР, але при цьому вони не мали права самовільно залишати райони спецпоселення, визначені для них, голови родин повинні були щомісяця реєструватися у міліції, а про всі зміни у сім'ях слід було доповідати міліції у триденний термін.

Депортація мала катастрофічні наслідки для кримських татар в місцях заслання. Протягом року до завершення війни від голоду, хвороб та

виснаження загинуло понад 30 тис. кримських татар. Не меншої шкоди зазнало господарство Криму, позбавлене досвідчених працівників.

Після депортації радянський режим вдавня до нівелювання історичної пам'яті про кримську державність та кримських татар. 25 червня 1946 року Крим був позбавлений статусу автономії та перетворений на звичайну область РРФСР, а протягом наступних двох років понад 80% оригінальної кримської топоніміки було замінено на стандартні радянські назви.

З часу проголошення незалежності Україна взяла на себе повну відповідальність за долю всіх своїх громадян включно з тими, що повертаються на її територію з місць депортації. 20 березня 2014 р. Верховна Рада України прийняла постанову № 1140-18 «Про... гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави», якою визнала кримських татар корінним народом України та гарантувала їхнє право на самовизначення в складі України, а також 17 квітня 2014 року Закон України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою».

У 2016 році Верховною Радою України перейменовано 75 одиниць адміністративно-територіального устрою АР Крим та м. Севастополь, назви яких містили символіку комуністичного тоталітарного режиму. За рекомендацією Українського інституту національної пам'яті переважній більшості перейменованих населених пунктів повернуто історичні кримськотатарські назви, що стало практичною реалізацією передбаченого статтею 3 Закону України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» забезпечення державою права депортованих осіб на повернення історичних назв населених пунктів, що були перейменовані за часів СРСР у зв'язку із здійсненням депортації.

Фільм «Хайтарма», про трагічну дату в історії кримськотатарського народу

<https://www.youtube.com/watch?v=xtMILuWmLPc>

Фільм «Чужа молитва»

<https://www.youtube.com/watch?v=1DndXVraEX0>